

Verspilling? Wel voorgeschreven maar niet gebruikte geneesmiddelen.

Uit: A.Th.G. Blom, J.G.A.M. de Jong – Utrecht: Universiteit Utrecht, Faculteit Farmacie, 1995

Afhandeling in de apotheek

Wat doen apotheken met de bij hen teruggebrachte geneesmiddelen? Welk aandeel krijgt nog een herbestemming via liefdadige instellingen? Welke afvoerkanalen worden door de apotheek gebruikt en hoeveel tijd en geld kost de afvoer van teruggebrachte geneesmiddelen in de apotheek? De antwoorden op deze vragen komen achtereenvolgens aan de orde.

Herbestemming

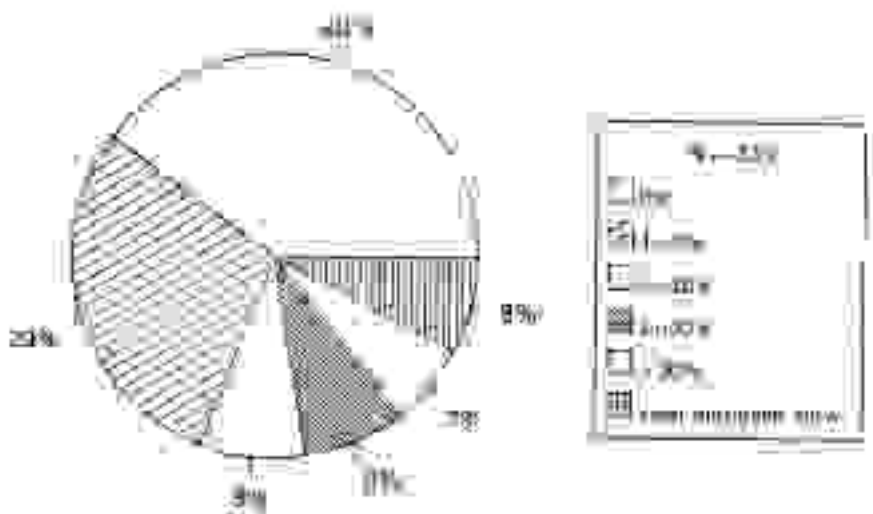
De meeste respondenten (59,1 %) geven aan dat een deel van de teruggebrachte geneesmiddelen een herbestemming krijgt via liefdadige instellingen. Blijkbaar vinden de meeste apothekers het een goede zaak dat niet gebruikte geneesmiddelen alsnog een bestemming krijgen. Tabel 14 geeft een overzicht van de antwoorden van apothekers op deze vraag.

Tabel 14. Herbestemming teruggebrachte geneesmiddelen in apothekers

Herbestemming?	Antwoorden apothekers	
	(0)	(%)
Ja	136	59,1
Nee	94	40,9
Totaal	235	100,0

Vervolgens hebben we de apothekers die geneesmiddelen een herbestemming geven ook gevraagd hoeveel geneesmiddelen dit betreft, waarbij dit in antwoordcategorieën is weergegeven als percentage van alle teruggebrachte geneesmiddelen in hun apotheek. De antwoorden van alle apothekers staan weergegeven in figuur 2.

Figuur 2: Geschat aandeel teruggebrachte geneesmiddelen dat een herbestemming krijgt.

Uit figuur 2 blijkt dat indien men aan herbestemming doet, dit in de meeste gevallen naar schatting 1-10% van alle teruggekomen geneesmiddelen betreft. Sommige apothekers noemen hogere percentages en een klein aantal zegt naar schatting meer dan 30% van de teruggebrachte geneesmiddelen een herbestemming te geven. Deze variatie in geschatte omvang van geneesmiddelen die een herbestemming krijgen, kan te maken hebben met diverse factoren waarin apotheken en

apothekers verschillen. Daarbij kunnen we denken aan het soort teruggebrachte geneesmiddelen, de wensen van de betreffende liefdadige instelling en de criteria (houdbaarheidstermijn, soort geneesmiddel) die apothekers gebruiken bij hun keuze welke middelen voor herbestemming in aanmerking komen. In dit onderzoek zijn hieromtrent verder geen gegevens verzameld, zodat we hierover geen uitspraken kunnen doen.

Afvoerkanalen

De in apotheken teruggebrachte geneesmiddelen die geen herbestemming krijgen, kunnen via verschillende kanalen worden afgevoerd uit de apotheek. Apothekers kunnen gebruikmaken van de service van de farmaceutische groothandels om tegen kostprijs vaten geneesmiddelrestanten te komen ophalen en te vervoeren naar de afvalverwerking. Een andere mogelijkheid is het gebruik van gemeente-voorzieningen, zoals de inzamelpunten voor Klein Chemisch Afval (KCA-depots) of de Chemokar. De respondenten is gevraagd welk deel van de teruggebrachte geneesmiddelen via deze kanalen worden afgevoerd. Bij deze vraag is een onderscheid gemaakt in vaste en vloeibare geneesmiddelen en de apothekers konden kiezen uit een aantal antwoordcategorieën, te weten de groothandel, de gemeente (KCA), het riool en de vuilnis.

Vaste geneesmiddelen worden vooral afgevoerd via groothandels (69.4% van alle respondenten maakt hiervan gebruik), terwijl ook frequent gebruik wordt gemaakt van de KCA depots van gemeenten (55.3%). Gemiddeld wordt in deze apotheken 61.5% van de geneesmiddelrestanten in vaste vorm afgevoerd via de groothandel, aldus de schattingen van deze apothekers.

Om vloeibare geneesmiddelen af te voeren uit de apotheek wordt vooral gebruik gemaakt van de gemeente-reiniging (73.2% van alle respondenten noemt dit afvoerkanaal), het riool maar ook de groothandel wordt genoemd (23.0%). Van de hoeveelheid vloeibare geneesmiddelen blijkt gemiddeld 33% via gemeenten te worden afgevoerd, 31% via het riool en 8.9% via de groothandel, aldus de apothekers. Daarbij is niet Gedifferentieerd naar de aard van de vloeibare geneesmiddelen, zodat er geen conclusies mogen worden verbonden aan de juistheid van deze handelwijze vanuit milieutechnisch- en veiligheidsoogpunt. De vraagstelling is vooral bedoeld om een indruk te krijgen van de mate waarin apothekers gebruik maken van de verschillende afvoerkanalen voor geneesmiddelrestanten.

Wat kost het de apotheek?

De respondenten is gevraagd hoeveel uren zij of hun personeel maandelijks kwijt zijn aan het innemen, uitzoeken en opruimen van de retourmedicatie. De meesten besteden op maandbasis zo'n 1-4 uur hieraan, 25.5% kost het maandelijks 5-8 uur, terwijl 10% zegt hier meer dan 8 uur per maand aan te besteden. Zoals verwacht, is de tijdsinvestering gerelateerd aan de omvang van de retourmedicatie ($\chi^2 = 11,6$ (df=2), $p = .003$). Ook blijkt dat apothekers die de teruggebrachte geneesmiddelen voor herbestemming in aanmerking laten komen meer tijd kwijt zijn aan het opruimen van geneesmiddelrestanten dan hun collega's die hier niet aan meedoen (T-test, $p = .03$).

De afvoer van geneesmiddelrestanten uit de apotheek brengt ook materiële kosten met zich mee. Zo wordt door de farmaceutische groothandels momenteel een bedrag van fl. 30.28 per vat in rekening gebracht voor het ophalen en laten vernietigen van geneesmiddelen. Indien apotheken de bij hen teruggebrachte chemicaliën willen verwijderen uit de apotheek via de gemeentereiniging worden eveneens kosten in rekening gebracht. Zo wordt in de gemeente Utrecht een bedrag van fl. 3.50 per kilo in rekening gebracht (mondelijke mededeling, Klein Chemisch Afvalpunt Utrecht). Op onze vraag hoeveel kosten de apotheek op jaarbasis maakt voor de afvoer van geneesmiddelrestanten kwamen zeer verschillende antwoorden. Gemiddeld wordt door deze apotheken fl. 446,- per jaar uitgegeven voor de afvoer van de bij hen teruggebrachte geneesmiddelen.

Conclusies

Publiek kan in vrijwel iedere apotheek geneesmiddelen inleveren

De 235 ondervraagde apothekers zeiden allemaal restanten geneesmiddelen te ontvangen van de consument en bij vrijwel allen gebeurt dit ongeacht de herkomst van de geneesmiddelen. Aangezien de no-response groep eveneens retourgeneesmiddelen in ontvangst neemt, kunnen we hieruit afleiden dat nagenoeg alle Nederlandse apothekers geneesmiddelen innemen. Slechts incidenteel zeiden

apothekers geen geneesmiddelen in ontvangst te nemen, onder vermelding van het feit dat hun gemeente een actief innamebeleid rond geneesmiddelen heeft.

Consument krijgt voorlichting van apotheek en gemeente

De meeste apotheken informeren de consument over deze apotheekservice (via folders, zakjes, mondeling), maar ook gemeenten spelen hierin een rol, aldus de ondervraagde apothekers. Overigens is het voor apothekers niet altijd duidelijk of de gemeente het publiek nu wel of niet informeert hierover. Overleg tussen apothekers en gemeenten lijkt wenselijk, omdat men van elkaar niet weet hoe de consument wordt geadviseerd rond de afvoer van geneesmiddelen en andere aan de apotheek gerelateerde producten.

Apotheken die veel afleveren krijgen ook veel terug

Gemiddeld komen in apotheken 1-2 vaten met geneesmiddelrestanten terug per maand. De omvang van de ontvangen retourmedicatie lijkt gerelateerd te zijn aan het aantal voorschriften dat de apotheek dagelijks verwerkt. Dit is logisch omdat beide aspecten te maken hebben met de omvang van de apotheekpopulatie. Ook de herkomst van de geneesmiddelen (al dan niet van instellingen) en seizoensinvloeden lijken een rol te spelen. Onderzoek naar de omvang van retourmedicatie in Nederlandse apotheken moet dus worden verricht bij een representatieve groep apotheken, bij voorkeur over de periode van 1 jaar als we een seizoensinvloed willen uitschakelen.

Meeste apotheken doen aan herbestemming

In de meeste apotheken (59.1%) krijgt een klein deel van teruggebrachte geneesmiddelen een herbestemming. Het betreft naar schatting 1-10% van de geneesmiddelen, aldus de meerderheid van de apothekers die hieraan meewerken. Sommige apothekers schatten dat 30% of meer van de teruggebrachte geneesmiddelen in hun apotheek een herbestemming krijgt. Het is niet bekend welke factoren een rol spelen bij deze verschillen in omvang van voor herbestemming geschikt bevonden geneesmiddelen. Verschillen apothekers in de producten die zij terugkrijgen, in de criteria die zij (of de instellingen aan wie zij deze schenken) hanteren om te beslissen welke producten voor herbestemming in aanmerking komen? Nader onderzoek is nodig om meer inzicht te krijgen in de handelwijze van apothekers in dit verband.

Service kost tijd en geld

De meeste apotheken besteden gemiddeld 1-4 uur per maand aan het innemen, uitzoeken en opruimen van teruggebrachte geneesmiddelen. Apothekers die de geneesmiddelen uitzoeken op beschikbaarheid voor herbestemming, zijn daarbij meer tijd kwijt per maand dan hun collega's die dit niet doen. De materiële kosten voor het inzamelen en de afvoer van geneesmiddelrestanten bedragen gemiddeld fl. 446,- per jaar. De genoemde tijdsinvestering en kosten die zijn verbonden aan het innemen en opruimen van restanten geneesmiddelen zijn blijkbaar geen belemmering voor apothekers om deze taak uit te voeren.

Groothandels zijn het afvoerkanaal voor apotheken

Apotheken gebruiken diverse afvoerkanalen om de retourstroom geneesmiddelen op te ruimen. Via de groothandel kunnen apothekers tegen kostprijs de retourstroom vaste geneesmiddelen kwijt. Voor vloeibare geneesmiddelen en chemicaliën is de apotheek aangewezen op de KCA-depots van gemeenten. Hieraan zijn voor de apotheek kosten verbonden indien KCA-depots dit materiaal als bedrijfsafval beschouwen (mondelinge informatie van het Klein Chemisch Afvalpunt, gemeente Utrecht). Dit is voor het eigen afval van de apotheek begrijpelijk, maar minder vanzelfsprekend is dit voor die geneesmiddelen en chemicaliën die van individuele consumenten afkomstig zijn. Daar komt bij dat geneesmiddelen geen milieu-belastend afval zijn en in dit verband niet als chemisch afval behoeven te worden beschouwd.